

Камянець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
факультет корекційної та соціальної педагогіки і психології
кафедра психолого-медико-педагогічних основ корекційної роботи

1. Загальна інформація про курс

Назва курсу, мова викладання	Психологія дитини з затримкою психічного розвитку українська
Викладачі	Вержиховська Олена Миколаївна, завідувач кафедри психолого-медико-педагогічних основ корекційної роботи, кандидат педагогічних наук, доцент, 067-762-07-13
Профайл викладачів	Посилання на вебсторінку, де міститься інформація про викладача (його Curriculum vitae – CV) стислий опис біографічних даних, набутих кваліфікацій та професійних навичок, що підтверджують його фах зі спеціальності відповідно до освітньої програми
E-mail:	defectologia@gmail.com
Сторінка курсу в MOODLE	Дайте посилання на курс в системі, наприклад, https://moodle.kpnu.edu.ua/enrol/index.php?id=436
Консультації	Середа, з 14.30 до 16.00, ауд. 33а

2. Анотація до курсу

Курс «Психологія дитини з затримкою психічного розвитку» передбачає формування у студентів розуміння основних закономірностей та особливостей психофізичного розвитку дітей із затримкою психічного розвитку різного етіопатогенезу.

Суттєвою частиною змісту дисципліни виступає засвоєння студентами структури, змісту та напрямків психологічної корекції з даною категорією дітей у загальноосвітніх дошкільних та шкільних навчальних закладах, інтегрованих групах та класах при загальноосвітніх дошкільних та шкільних закладах.

3. Мета та цілі курсу

Метою викладання навчальної дисципліни «Психологія дитини з затримкою психічного розвитку» є вивчення теоретико-методологічних та практичних аспектів проблеми з клініко-фізіологічних та психолого-педагогічних основ затримки психічного розвитку; формування практичних навичок психолого-педагогічного вивчення дітей із затримкою психічного розвитку різного етіопатогенезу; розкриття структури, змісту та напрямків психологічної корекції з цією категорією дітей у загальноосвітніх дошкільних та шкільних навчальних закладах загального призначення, інтегрованих групах та класах при загальноосвітніх дошкільних та шкільних закладах.

4. Формат курсу

Стандартний курс (очний, заочний).

5. Результати навчання

Очікувані результати навчання з дисципліни «Психологія дітей з затримкою психічного розвитку»: уміти проводити діагностику дітей з затримкою психічного розвитку; організовувати та здійснювати психологічну корекцію при затримці особистісної сфери та пізнавальної діяльності у дітей відповідної нозології, що навчаються у інклюзивних закладах; оволодівати навичками проведення психологічних методик вивчення та корекції у дітей із затримкою психічного розвитку пізнавальних психічних процесів в інклюзивних закладах; розробляти психологічні інноваційні комп'ютерні програми щодо психологічної корекції дітей даної нозології з врахуванням їх індивідуальних, вікових та психологічних особливостей.

6. Обсяг і ознаки курсу

Найменування показників	Характеристика навчального курсу	
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Освітня програма, спеціальність	016 Спеціальна освіта за освітньо-професійною програмою Олігофренопедагогіка. Логопедія	016 Спеціальна освіта за освітньо-професійною програмою

		Олігофренопедагогіка. Логопедія
Рік навчання/ рік викладання	другий /2019-2020	Другий, третій / 2019-2020
Семестр вивчення	третій	Четвертий, п'ятий
нормативна/вибіркова	вибіркова	вибіркова
Кількість кредитів ЄКТС	4 кредити ЄКТС	4 кредити ЄКТС
Загальний обсяг годин	120 год.	120 год.
Кількість годин навчальних занять	40 год.	16 год.
Лекційні заняття	20 год.	6 год.
Практичні заняття	20 год.	10 год.
Семінарські заняття	0 год.	0 год.
Лабораторні заняття	0 год.	0 год.
Самостійна та індивідуальна робота	80 год.	104 год.
Форма підсумкового контролю	залік	залік

7. Пререквізити курсу

Передумови для вивчення дисципліни – оволодіння фаховими компетентностями, що формуються під час вивчення дисциплін: «Психологія»; «Анатомія, фізіологія, паталогія дітей з основами генетики»; «Клініка інтелектуальних порушень», «Основи невро- та психопаталогії»; «Педагогіка з історією педагогіки», «Вступ до спеціальності «Спеціальна освіта», «Логопедія», «Загальна вікова та педагогічна логопсихологія», «Спеціальна педагогіка з історією».

8. Технічне й програмне забезпечення /обладнання

Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна (за потребою) – програми з корекційно-розвивальної роботи для дітей із ЗПР, мультимедійні засоби.

9. Політики курсу

Письмові самостійні завдання:

Очікується, що студенти виконають декілька видів письмових робіт (есе, написання рефератів, підготовка презентацій). У випадку якщо студент не отримав протягом семестру необхідну кількість балів для допуску до заліку, він може написати додаткову письмову роботу (реферат) за темою яка буде погоджена з викладачем.

Академічна доброчесність:

Очікується, що роботи студентів будуть їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел, списування, втручання в роботу інших студентів становлять, але не обмежують, приклади можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі студента є підставою для її незарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату.

Відвідування занять

Відвідання занять є важливою складовою навчання. Очікується, що всі студенти відвідають усі лекції і практичні заняття курсу. Студенти мають інформувати викладача про неможливість відвідати заняття. Допускається 1 пропуск з поважних причин, який не впливатиме на систему оцінювання. У будь-якому випадку студенти зобов'язані дотримуватися усі строків визначених для виконання усі видів письмових робіт, передбачених курсом.

Література

Уся література, яку студенти не зможуть знайти самостійно, буде надана викладачем виключно в освітніх цілях без права її передачі третім особам. Студенти заохочуються до використання також й іншої літератури та джерел, яких немає серед рекомендованих

Схема курсу

Дата / кількість акад. год.	Тема, план	Форма заняття	Матеріали	Література Інтернетресурси	Завдання, год	Вага оцінки (балів)	Термін виконання
вересень 4 год / жовтень 4 год / протягом семестру	Тема 1. Затримка психічного розвитку, як клініко-фізіологічна та психолого-педагогічна проблема. 1.Історія вивчення	лекція /практичне заняття / самостійна робота	відеоматеріали, презентації, псих-діагностичні та розвивально-корекційні	Література : Основна: 3,С.120-136; 4,С.5-11;5,С.24-	1. Аналіз психо-корекційних програм щодо розвитку психічних	4 бали	вересень-жовтень

12 год.	<p>порушень розвитку нервово-психічних процесів дитини.</p> <p>2.Психолого-педагогічне виявлення причин неуспішності дітей у школі.</p> <p>3.Етіологія та патогенез затримки психічного розвитку.</p> <p>4.Патопсихологічні параметри, як основа диференційованої корекції затримки психічного розвитку.</p>		програми	<p>27; 6,С.3-14; 12,С.3-208; 14,С.28-33; 15,С.48052; 16,С.77-90; 17,С.64-68; 18,С.68-76; 20,С.262-268; 21,С.205-211</p> <p>Додаткова : 2;3;6;7;8;9; 15;18;22;34; 38;65.</p>	<p>пізнавальних процесів у дітей із ЗПР.</p> <p>2.Теоретичне вивчення та аналіз патопсихологічних параметрів, як основи диференційованої психологічної корекції затримки психічного розвитку.</p> <p>3.Розробка рекомендацій щодо розвитку психічних пізнавальних процесів у дітей із ЗПР.</p>	4 бали	
вересень 4 год / жовтень 2 год / протягом семестру 10 год.	<p>Тема.2.Затримка психічного розвитку, як вид відхиленого розвитку або психічного дизонтогенезу.</p> <p>1.Характеристика базових складових психічного розвитку .</p> <p>2.Відхилений розвиток, його характеристика.</p> <p>3.Характеристика типів відхиленого розвитку</p>	лекція /практичне заняття / самостійна робота	відеоматеріали, презентації, псих-діагностичні та розвивально-корекційні програми	<p>Література : Основна: 3,С.120-136; 4,С.5-11;5,С.24-27; 6,С.3-14; 12,С.3-208; 14,С.28-33; 15,С.48052;</p>	<p>1.Конспектування літератури з проблеми теоретичного вивчення затримки психічного розвитку, як виду відхиленого</p>	5 балів	вересень-жовтень

				16,С.77-90; 17,С.64-68; 18,С.68-76; 20,С.262-268; 21,С.205-211 Додаткова : 2;3;6;7;8;9; 15;18;22;34; ;38;65.	розвитку або психічного дизонтогенезу . 2. Аналіз відео- та комп'ютерних матеріалів з питання відхиленого розвитку або психічного дизонтогенезу	5 білів	
жовтень 2 год / жовтень 4 год / протягом семестру 10 год.	Тема 3. Основні клініко-фізіологічних та психолого-педагогічних характеристики затримки психічного розвитку. 1.Клініко-фізіологічна та психолого-педагогічна характеристика психічного інфантилізму. 2.Клініко-нейрофізіологічна характеристика затримки психічного розвитку цереброорганічного генезу. 3.Методика нейропсихологічного і клінічного дослідження дітей із затримкою психічного розвитку цереброастенічного генезу (Н.Р.Лурія).	лекція /практичне заняття / самостійна робота	відеоматеріали, презентації, псих-діагностичні та розвивально-корекційні програми	Література основна: 1,С.5-94; 1,С.106-121; 4,С.18-36; 8,С.258-264; 14,с.11-194. Додаткова : 6;9;11;18;21;44;59.	1.Підбір та розробка комп'ютерних програм або практичних матеріалів з питання клініко-фізіологічних та психолого-педагогічних характеристик и затримки психічного розвитку. 2.Аналіз комп'ютерних програм , фільмів, практичних матеріалів з питання клініко-	3 бали 4. бали	жовтень

					фізіологічної та психолого-педагогічної характеристик і психічного інфантилізму та затримки психічного розвитку цереброорганічного генезу. 3. Розробка клініко-психологічної таблиці відмежування психічного інфантилізму від затримки психічного розвитку цереброорганічного генезу.	3 бали	
жовтень 2 год / листопад 4 год / протягом семестру 10 год.	Тема 4. Основні клініко-фізіологічних та психолого-педагогічних типи затримки психічного розвитку. 1.Систематика прикордонних форм інтелектуальної недостатності . 2.Основні клінічні та психолого-педагогічні типи затримок психічного розвитку. 3.Класифікація темпово-	лекція /практичне заняття / самостійна робота	відеоматеріали, презентації, псих-діагностичні та розвивально-корекційні програми	Література : Основна: 4,С.18-36; 4,36-59; 5,С.20-24; 16,С.77-90; 17,С.60-64; 18,С.68-76; 20,С.263-268; 21,С.205-211	1.Теоретичний аналіз комп'ютерних програм, практичних матеріалів з питання клініко-фізіологічних та психолого-педагогічних типів затримки	3 бали	жовтень-листопад

	затриманого психічного розвитку (за М.В.Рожественською). 4.Клінічна та психолого-педагогічна характеристика дітей із раннім дитячим аутизмом.			Додаткова : 4;6;9;11;15; 18;22;34;35 ;59; 14,С.25-141	психічного розвитку. 2.Аналіз комп'ютерних програм, практичних матеріалів з питання клініко-фізіологічних та психолого-педагогічних типів раннього дитячого аутизму. 3.Порівняльний аналіз типів затримки психічного розвитку за різними клініко-психологічними класифікаціями.	4 бали	
						3 бали	
листопад 4 год / листопад 4 год / протягом семестру 10 год.	Тема5. Особливості прояву вторинної затримки психічного розвитку при різних відхиленнях онтогенезу. 1.Загальна характеристика клінічних та психолого-педагогічних особливостей затримки психічного	лекція /практичне заняття / самостійна робота	відеоматеріали, презентації, псих-діагностичні та розвивально-корекційні програми	Література : Основна: 1,С.54-94; 7; 8,С.234-244; 16,С.101-105; 17,С.111-	1.Розробка практичних матеріалів з питання прояву вторинної затримки психічного розвитку при	5 балів	листопад

	<p>розвитку різного етіопатогенезу.</p> <p>2.Клінічна характеристика затримки психічного розвитку при порушеннях в системі статевих хромосом та при вродженій гідроцефалії.</p> <p>3.Клінічна та психолого-педагогічна характеристика затримки психічного розвитку у близнюків.</p> <p>4.Характеристика вторинної затримка психічного розвитку при порушеннях опорно-рухового апарату, аналізаторних та мовленнєвих систем .</p>			<p>115; 20,С.307-309; 21,С.254-257.</p> <p>Додаткова : 3;6;11;12.</p>	<p>різних відхиленнях онтогенезу.</p> <p>2. Розробка таблиці щодо порівняльного психо-фізичного розвитку дітей з типовим розвитком, первинною та вторинною затримкою психічного розвитку.</p>	5 балів	
<p>листопад 2 год / листопад 4 год / протягом семестру 10 год.</p>	<p>Тема.6. Особливості розвитку психічних процесів у дітей із затримкою психічного розвитку, їх корекція .</p> <p>1.Основні методи нейрофізіологічного та психолого-педагогічного вивчення дітей із затримкою психічного розвитку.</p> <p>2.Відмежування затримка психічного розвитку від подібних станів.</p> <p>3.Особливості розвитку психічних процесів у дітей із затримкою психічного розвитку, їх корекція .</p>	<p>лекція /практичне заняття / самостійна робота</p>	<p>відеоматеріали, презентації, псих-діагностичні та розвивально-корекційні програми</p>	<p>Література : Основна: 2,С.4-35; 4,С.36-65; 8,С.52-82; 22,С.3-58; 23; 24,С.66-94.</p> <p>Додаткова : 6;7;1;5;17;18;27;28;31; 44;69;73.</p>	<p>1.Дискусія з проблеми діагностики відхилень у психічному розвитку дитини.</p> <p>2. Розробка психо-корекційних комп'ютерних програм або методик вивчення психічних процесів у дітей із затримкою</p>	<p>4 бали</p> <p>3 бали</p>	листопад

					затримкою психічного розвитку. 3.Розробка індивідуальних та групових психокорекційних занять з дітьми із затримкою психічного розвитку різних вікових груп.	3 бали	
--	--	--	--	--	--	--------	--

****Якщо література подається в скороченому вигляді, то розшифрування розмістити в кінці (Список рекомендованої літератури).*

11. Система оцінювання та вимоги

Формою підсумкового контролю успішності навчання є модульна контрольна робота та залік.

Навчальні досягнення студентів із дисципліни «Психологія дитини з затримкою психічного розвитку» оцінюються згідно Тимчасового положення про рейтингову систему оцінювання навчальних досягнень студентів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового контролю. Сума отриманих студентом балів в інтервалі від 1 до 100.

Кожний модуль включає бали за поточну роботу студента на практичних заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу. Реферативні дослідження та есе, практичні індивідуальні та групові завдання, які виконує

студент за визначеною тематикою перевіряються викладачем. Модульний контроль знань здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- своєчасність виконання навчальних завдань;
- повний обсяг їх виконання;
- якість виконання навчальних завдань;
- самостійність виконання;
- творчий підхід у виконанні завдань.

Критерії оцінювання знань, умінь, навичок студентів на навчальних заняттях

Максимальний бал оцінки поточної успішності студентів на навчальних заняттях рівний 12.

Рівні навчальних досягнень	Оцінка в балах (за 12-бальною шкалою)	Критерії оцінювання
Початковий (понятійний)	1	Студент володіє навчальним матеріалом на рівні засвоєння окремих термінів, мовних фактів без зв'язку між ними: відповідає на запитання, які потребують відповіді „так” чи „ні”.
	2	Студент не достатньо усвідомлює мету навчально-пізнавальної діяльності, робить спробу знайти способи дій, розповісти суть заданого, проте відповідає лише за допомогою викладача на рівні „так” чи „ні”; може самостійно знайти в підручнику відповідь.
	3	Студент намагається аналізувати на основі елементарних знань і навичок; виявляє окремі закономірності; робить спроби виконання вправ і завдань репродуктивного характеру; за допомогою викладача виконує прості вправи за готовим алгоритмом.
Середній (репродуктивний)	4	Студент володіє початковими знаннями, здатний виконати вправи і завдання за зразком; орієнтується в термінах, поняттях, визначеннях; самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі.
	5	Студент розуміє суть навчальної дисципліни, може дати визначення понять, категорій

		(однак з окремими помилками); вміє працювати з підручником, самостійно опрацьовувати частину навчального матеріалу; виконує прості вправи і завдання за алгоритмом, але окремі висновки є нелогічними та непослідовними.
	6	Студент розуміє основні положення навчального матеріалу, може поверхнево аналізувати мовні явища, робить певні висновки; відповідь може бути правильною, проте недостатньо осмисленою; самостійно відтворює більшу частину матеріалу; вміє застосовувати знання під час виконання вправ і завдань за алгоритмом, послуговуватися додатковими джерелами.
Достатній (алгоритмічно дієвий)	7	Студент правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, оперує базовими поняттями, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними; вміє наводити приклади на підтвердження певних думок, застосовувати теоретичні знання у стандартних ситуаціях; самостійно користуватися додатковими джерелами; правильно використовувати термінологію; складати таблиці, схеми.
	8	Знання студента досить повні, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях; вміє аналізувати, робити висновки; відповідь повна, логічна, обґрунтована, однак з окремими неточностями; вміє самостійно працювати, може підготувати реферат і обґрунтувати його положення.
	9	Студент вільно володіє вивченим матеріалом, застосовує знання у дещо змінених ситуаціях, вміє аналізувати і систематизувати інформацію, робить аналітичні висновки, використовує загальновідомі докази у власній аргументації; чітко тлумачить лінгвістичні поняття, категорії; формулює правила; може самостійно опрацьовувати матеріал, виконує прості творчі завдання; має сформовані типові навички.
Високий (творчо-професійний)	10	Студент володіє глибокими і міцними знаннями та використовує їх у нестандартних ситуаціях; може визначати особливості мовних процесів; робить аргументовані висновки; практично оцінює сучасні здобутки лінгвістичної науки; самостійно визначає мету власної діяльності; виконує творчі завдання; може сприймати іншу позицію як альтернативну; знає суміжні дисципліни; використовує знання, аналізуючи різні мовні явища, процеси.
	11	Студент володіє узагальненими знаннями з навчальної дисципліни, аргументовано використовує їх у нестандартних ситуаціях; вміє знаходити джерела інформації та аналізувати їх, ставити і розв'язувати проблеми, застосовувати вивчений матеріал для власних аргументованих суджень у практичній діяльності (диспути, круглі столи тощо); спроможний за допомогою викладача підготувати виступ на студентську наукову конференцію; самостійно вивчити матеріал; визначити програму своєї пізнавальної діяльності; оцінювати різноманітні мовні явища, процеси.
	12	Студент має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності в навчальній діяльності; використовує широкий арсенал засобів для обґрунтування та доведення своєї думки; розв'язує складні проблемні ситуації та завдання; схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; уміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і

		використовувати інформацію; займається науково-дослідною роботою; логічно та творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої здібності й схильності; використовує різноманітні джерела інформації; моделює ситуації в нестандартних умовах.
--	--	--

Якщо студент не відпрацював пропущені навчальні заняття, не виправив оцінки 0, 1, 2, 3, отримані на навчальних заняттях, не виконав модульної контрольної роботи (МКР), завдання самостійної та індивідуальної роботи менше ніж на 60% від максимальної кількості балів, виділених на ці види робіт, він вважається таким, що має академічну заборгованість за результатами поточного контролю.

Пропущені заняття студент має обов'язково відпрацювати. За відпрацьовані лекційні заняття оцінки не ставляться, за практичні, індивідуальні заняття нараховуються бали середнього (4, 5, 6), достатнього (7, 8, 9) та високого рівня (10, 11, 12).

Студенту, який не виконав поточних домашніх завдань, не підготувався до навчальних занять, в журнал обліку роботи академічної групи ставиться 0 балів.

Студент, знання, уміння і навички якого на навчальних заняттях за 12-бальною шкалою оцінено від 1 до 3 балів, вважається таким, що недостатньо підготувався до цих занять і має академічну заборгованість за результатами поточного контролю. Поточну заборгованість, пов'язану з невідповідністю або недостатньою підготовленістю до навчальних занять, студент повинен ліквідувати. За ліквідацію поточної заборгованості нараховуються бали середнього (4, 5, 6), достатнього (7, 8, 9) та високого рівня (10, 11, 12).

Критерії та норми оцінювання знань, вмінь і навичок студентів з предмету «Психологія дитини з затримкою психічного розвитку».

Оцінка	Знання	Вміння	Навички
«12-10» Відмінно (90-100 балів) Високий (творчо- професійний) рівень	Студент має всебічні та глибокі знання навчального предмету за програмою дисципліни. Добре засвоїв сутність понять про затримку психічного розвитку, як сповільнений темп психічного розвитку; етіопатогенитичні причини виникнення затримки психічного розвитку; клінічні та психолого-педагогічні характеристики	Студент вміє вільно і точно аналізувати етіологічні та патогенетичні причини різних форм затримки психічного розвитку, відмежовувати різні варіанти затримки психічного розвитку за необхідними ознаками; відокремлювати вторинні форми затримки психічного розвитку (затримка психічного розвитку при хромосомних обертаннях,	Студент демонструє навички правильного аналізу психічного розвитку дітей із затримкою психічного розвитку різних варіантів і форм. Розкриває напрямки конкретного відмежування вторинних форм затримки психічного розвитку від первинних. Демонструє навички правильного і детального аналізу

	<p>психофізичного інфантилізму, затримка психічного розвитку цереброорганічного генезу, ранній дитячий аутизм.</p> <p>Має уявлення про різні форми та класифікації затримки психічного розвитку різного етіопатогенезу; основні прояви затримки психічного розвитку у навчально - виховному процесі. Досконало знає особливості розвитку психічних процесів у дітей із затримкою психічного розвитку; рівень розвитку навчальної мотивації у дітей із затримкою психічного розвитку; зміст психологічної корекції з дітьми із затримкою психічного розвитку різних вікових груп;</p> <p>Досконало знає основну літературу, вказівки, положення, нормативні матеріали з психічного розвитку дітей із затримкою психічного розвитку.</p> <p>Ознайомився із додатковою літературою, практичними матеріалами та інноваційними технологіями психологічної корекції особистості дітей із затримкою психічного розвитку.</p>	<p>недоліках опорно-рухового апарату, порушеннях мовлення, порушеннях аналізаторних систем; затримка психічного розвитку у близнюків); відмежування вторинних форм затримки психічного розвитку від первинних. Може чітко виділяти особливості психічного розвитку дітей із затримкою психічного розвитку, порівнювати їх з нормою, діагностувати відповідні типи затриманого розвитку.</p> <p>Вміє точно розробляти психологічні корекційні програми для різних категорій дітей із затримкою психічного розвитку за віковими та психофізичними ознаками; аналізувати і проводити корекційні, індивідуальні та групові заняття; відокремлювати професійні якості психолога.</p> <p>Дає вичерпні, повні та чіткі відповіді на програмовані запитання. Вміє вільно виконувати практичні завдання, передбачені програмою. Вміє використовувати довідники, довідникову літературу, системно та чітко подати програмний матеріал.</p>	<p>психічного розвитку дітей із затримкою психічного розвитку, складання психолого-педагогічної характеристики на дітей.</p> <p>Виявляє навички використання різних форм, методів і засобів при проведенні психологічних корекційних групових та індивідуальних занять, правильної організації та проведення психологічних та педагогічних занять в дошкільних групах інтенсивної педагогічної корекції, індивідуальної роботи з дітьми із затримкою психічного розвитку різних вікових груп.</p>
<p>«9-7» Добре (75-89 балів) Достатній (алгоритмічно дієвий) рівень</p>	<p>Показав повні знання навчального матеріалу за програмою курсу, здатний до їх поповнення та оновлення у процесі подальшого навчання, педагогічної практики,</p>	<p>Вміє успішно аналізувати етіологічні та патогенетичні причини різних форм затримки психічного розвитку, відмежовувати різні варіанти затримки психічного розвитку за</p>	<p>Наявні навички правильного аналізу психічного розвитку дітей із затримкою психічного розвитку різних варіантів і форм. Демонструє поверхневі навички конкретного відмежування</p>

	<p>професійної діяльності. Засвоїв основні положення, які торкаються затримки психічного розвитку, а саме: сутність поняття затримка психічного розвитку, як сповільнений темп психічного розвитку; етіопатогенитичні причини виникнення затримки психічного розвитку; клінічні та психолого-педагогічні характеристики психофізичного інфантилізму, затримки психічного розвитку цереброорганічного генезу, ранній дитячий аутизм.</p> <p>Має достатній рівень уявлень про класифікації затримки психічного розвитку різного етіопатогенезу; основні прояви затримки психічного розвитку у навчально-виховному процесі. Знає особливості розвитку психічних процесів у дітей із затримкою психічного розвитку; рівень розвитку навчальної мотивації у дітей із затримкою психічного розвитку; зміст психологічної корекції з дітьми із затримкою психічного розвитку різних вікових груп.</p> <p>Опрацював основну літературу, рекомендовану програмою, а також вказівки та рекомендації, положення та інші програмні матеріали.</p>	<p>необхідними ознаками; відокремлювати вторинні форми затримки психічного розвитку (затримка психічного розвитку при хромосомних обергаліях, недоліках опорно-рухового апарату, порушеннях мовлення, порушеннях аналізаторних систем; затримки психічного розвитку у близнюків, відмежування вторинних затримок від первинних.</p> <p>Може чітко виділяти особливості психічного розвитку дітей із затримкою психічного розвитку, порівнювати затриманий та типовий розвиток, діагностувати відповідні типи затриманого розвитку.</p> <p>Вміє розробляти психологічні корекційні програми для різних категорій дітей із затримкою психічного розвитку за віковими та психофізичними ознаками. Вміти аналізувати і проводити корекційні індивідуальні та групові заняття; відокремлювати професійні якості психолога.</p> <p>Вміти на практиці використовувати програмні знання, розв'язувати задачі, практичні ситуації.</p> <p>Успішно виконувати передбачені програмою практичні роботи без істотних зауважень.</p>	<p>вторинних форм затримки психічного розвитку від первинних.</p> <p>Показує навички спрощеного аналізу психічного розвитку дітей із затримкою психічного розвитку, складання психолого-педагогічної характеристики на дітей.</p> <p>Виявляє поверхневі, але чіткі навички використання різних форм, методів і засобів при проведенні психологічних корекційних групових та індивідуальних занять, правильної організації та проведення психологічних занять в дошкільних групах інтенсивної педагогічної корекції, індивідуальної роботи з дітьми із затримкою психічного розвитку різних вікових груп.</p>
<p>««6-4» Задовільно (60-74 балів)</p>	<p>Має знання основного навчального матеріалу в обсязі, необхідному для подальшого</p>	<p>Вміє поверхнево, неповно і неточно аналізувати етіологічні та патогенетичні причини різних</p>	<p>Недостатньо володіє навичками аналізу психічного розвитку дітей із затримкою</p>

**Середній
(репродуктивний)
рівень**

навчання і наступної практичної діяльності за спеціальністю.

Ознайомився з основною літературою, рекомендованою програмою.

Допускає помилки у відповідях на теоретичні запитання дисципліни і при виконанні практичних завдань, але володіє необхідними знаннями, які дають йому змогу виправити помилки на які вказує викладач.

Має поверхнєві уявлення щодо проблеми затримки психічного розвитку.

Недостатньо засвоїв положення щодо класифікації затримки психічного розвитку різного етіопатогенезу; основні прояви затримки психічного розвитку у навчально виховному процесі.

Дуже погано орієнтується в особливостях розвитку психічних процесів у дітей із затримкою психічного розвитку; у встановленні рівня розвитку навчальної мотивації у дітей із затримкою психічного розвитку; у змісті психологічної корекції з дітьми із затримкою психічного розвитку різних вікових груп.

форм затримки психічного розвитку, відмежовувати різні варіанти затримки психічного розвитку за необхідними ознаками; відокремлювати вторинні форми затримки психічного розвитку у дітей (затримка психічного розвитку при хромосомних обергалиях, недоліках опорно-рухового апарату, порушеннях мовлення, порушеннях аналізаторних систем; затримка психічного розвитку у близнюків) від первинних затримок та типового розвитку.

Вміє за допомогою дорослого виділяти особливості психічного розвитку дітей із затримкою психічного розвитку, порівнювати їх з типовим розвитком, діагностувати відповідні типи затриманого розвитку.

Вміє недостатньо чітко розробляти психологічні корекційні програми, для різних категорій дітей із затримкою психічного розвитку за віковими та психофізичними ознаками; аналізувати і проводити корекційні індивідуальні та групові заняття; відокремлювати професійні якості психолога. Виконує практичні завдання в межах програмних вимог. Допускає неточності і помилки при розв'язанні ситуацій.

Не володіє навичками системного обґрунтування

психічного розвитку різних варіантів і форм.

Недостатньо, неповно, поверхнево володіє навичками конкретного відмежування вторинних форм затримки психічного розвитку від первинних.

Недостатньо, неповно, поверхнево виявляє навички спрощеного аналізу психічного розвитку дітей із затримкою психічного розвитку, складання психолого-педагогічної характеристики на дітей під керівництвом викладача або за зразком.

Самостійно не виявляє навички використання різних форм, методів і засобів при проведенні психологічних корекційних групових та індивідуальних занять, правильної організації та проведення психологічних занять в дошкільних групах інтенсивної педагогічної корекції, індивідуальної роботи з дітьми із затримкою психічного розвитку різних вікових груп.

		запропонованих завдань з питань затримки психічного розвитку. Виявляє труднощі при застосуванні теоретичних положень у практичній діяльності.	
«1-3» Незадовільно (59 і менше балів) Початковий (понятійний) рівень	Не володіє системою знань навчального матеріалу дисципліни. Допускає грубі помилки у відповідях. Має недостатній рівень знань для самостійного оволодіння програмним матеріалом без додаткової підготовки.	Не вміє вирішувати передбаченні програмою практичні завдання або допускає принципові помилки при їх виконанні. Демонструє невміння орієнтуватися в основній літературі і нормативних матеріалах.	Не володіє навичками, які передбачені програмою курсу.

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

За кожен вірну відповідь з МКР нараховується 10 балів (Завдання) – 30 балів. Модульна контрольна робота виконується у письмовій формі. До її написання допускаються всі студенти. Позитивну оцінку за МКР не рекомендується покращувати. Невиконання МКР оцінюється 0 балів.

Студенти, які за результатами виконання МКР отримали рейтинговий бал менший 60 % від максимальної кількості балів, виділених на цей вид роботи, а також ті, що не з'явилися для її виконання або не виконали її завдань, вважаються такими, що мають академічну заборгованість за результатами поточного контролю, ліквідація якої є обов'язковою.

Таблиця відповідності шкал оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти

Рейтингова оцінка з навчальної дисципліни	Оцінка за шкалою ЄКТС	Пояснення	Рекомендовані системою ЄКТС статистичні значення (у %)	Екзаменаційна оцінка за національною шкалою	Національна залікова оцінка
90-100	A	Відмінно	10	Відмінно	Зараховано

		(відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок)			
82-89	B	Дуже добре (вище середнього рівня з кількома помилками)	25	Добре	
75-81	C	Добре (в цілому правильне виконання з певною кількістю суттєвих помилок)	30		
67-74	D	Задовільно (непогано, але зі значною кількістю недоліків)	25	Задовільно	
60-66	E	Достатньо (виконання задовольняє мінімальним критеріям)	10		
35-59	FX	Незадовільно (з можливістю		незадовільно	

		повторного складання)			не зараховано
1-34	F	Незадовільно (з обов'язковим повторним курсом)			

Рекомендована література

Основна:

- 1.Актуальные проблемы диагностики задержки психического развития детей / под. ред К.С. Лебединской.- М.: Педагогика, 1982.- 128 с.
- 2.Борякова Н.Ю. Ступеньки развития. Ранняя диагностика и коррекция задержки психического развития у детей: учебно-методическое пособие / Н.Ю.Борякова.-М.: Гном-Пресс, 1999.- 56 с.
- 3.Дети с задержкой психического развития / под ред. Т.А. Власовой, В.И.Лубовского, Н.А. Цапиной.- М.: Педагогика, 1994.-256с.
- 4.Затримка психічного розвитку в дітей: методичні рекомендації / укл Г.П.Ілляшенко, М.В. Рождественская.-К.: ІСДО,1996.-96с.
- 5.Ілляшенко Т.Д. Аномальна дитина в школі: навч-метод. посібник / Т.Д. Ілляшенко , Н.М.Стадненко Н.М..-К.: ІСДО, 1995.-120с.
- 6.Ілляшенко Т.Д. Діти із затримкою психічного розвитку та їх навчання: навч. посібник / Т.Д.Ілляшенко, Н.А.Бастун, Т.В.Сак .- К.: ІСДО,1997.-128с
- 7.Коррекционная направленность начального обучения в специальной школе – интернате для детей с задержкой психического развития: метод. реком. / сост. Л.С.Вавина, Р.В.Кисленко.-К.: РУМС, 1990.-64с.
- 8.Мастюкова Е.М. Лечебная педагогика (ранний и дошкольный возраст): советы педагогам и родителям по подготовке к обучению детей с особыми проблемами в развитии / Е.М.Мастюкова.- М.: ВЛАДОС, 1997.-304с.
- 9.Методичні рекомендації до вивчення дітей із затримкою психічного розвитку / за ред. Н.В. Рождественська; пер. з рос. Е.Ф. Ващук.- К.:ІСДОЦ,1995.-48с.
- 10.Методичні рекомендації до психологічного вивчення учнів шкіл-інтернатів інтенсивної педагогічної корекції / укл. Т.Д. Ілляшенко.- К.: ІСДО, 1995- 32 с..
- 11.Основні принципи організації лікувально-корекційної роботи в спеціальній школі інтенсивної педагогічної корекції: метод. Рекомендації / укл. Н.В.Рождественская.- К.: ІСДО, 1995.- 56 с.

12. Семаго Н.Я., Семаго М.М. Проблемные дети: Основы диагностической и коррекционной работы психолога / Н.Я.Семаго, М.М.Семаго.- М.: АРКТИ, 2000.- 208 с.
13. Шевченко С.Г. Коррекционно-развивающее обучение: Организационно-педагогические аспекты: методическое пособие для учителей классов коррекционно-развивающего обучения / С.Г.Шевченко. -М.: ВЛАДОС, 1999.-136с.
14. Тарасюк С.О. З історії вивчення порушень розвитку нервово-психічних процесів дитини / С.О.Тарасюк // Дефектологія.-1996.-№2.-С.28-33.
15. Ляшенко Т.Д. Про дітей із труднощами в навчанні / Т.Д.Ляшенко//Дефектологія.-1998.-№1.-С.48-52.
16. Синьов В.М. Основы дефектології / В.М.Синьов, Г.М.Кобернік.-К.: Вища школа, 1994.-142с.
17. Лапшин В.А., Пузанов Б.П. Основы дефектологии / В.А.Лапшин, Б.П.Пузанов.- М.: Просвещение, 1980.-143с.
18. Коррекционная педагогика: учебное пособие / под. ред. Б.П.Пузанова.- М.: Академия, 1999.-157с.
19. Липа В.А. Основы коррекционной педагогики / В.А.Липа. – Донецк: Лебідь, 2002.-327с.
20. Липа В.А. Психологические основы педагогической коррекции / В.А.Липа .-Донецк: Лебідь, 2001.-318с.
21. Блинова Л.Н. Диагностика и коррекция в образовании детей с задержкой психического развития / Блинова Л.Н. .- М.: «Издательство НУ ЭНАС», 2001.-131с.
22. Марциковская Т.Д. Диагностика психологического развития детей / Т.Д.Марциновская. -М.: LINKA- PRES, 1998.- 176с.
23. Лубовський В.Н. Психологические проблемы диагностики аномального развития детей. Перспективы применения психологической методики в диагностике развития / В.Н.Лубовський . – М.: Педагогика, 1989, –102с. – С.66-94.

Додаткова:

1. Ананьев Б.Г. Анализ трудностей в процессе овладения детьми чтением и письмом / Б.Г.Ананьев. – Известия АПН, 1995.- Вып..70.- 124с.
2. Астапов В.М. Введение в дефектологию с основами нейро- и патопсихологии / В.М.Астапов.- М.: Мед. унив.педагог. академ., 1994.- 216 с.
3. Аржанова Е.В. Из опыта работы психолога с трудными подростками в классах педагогической поддержки / Е.В.Аржанова, Г.К.Мухина //Дефектология.- 1995.- №2. С.89-95.
4. Баенская Е.Р. О коррекционной помощи аутичному ребенку раннего возраста / Е.Р.Баенская //Дефектология.- 1999.- № 1.- С.14-17.
5. Власова Т.А. Учителю о детях с отклонениями в развитии / Т.А.Власова, М.С.Певзнер . -М.: Просвещение,1967.- 205с.
6. Винникова Е.А. О психологических механизмах становления аморального поведения у детей с задержкой психического развития / Е.А.Винникова, Е.С.Слепович // Дефектология.-1999.- №1.- С. 18-25.

- 7.Власова Т.А. Актуальные проблемы психического изучения задержки психического развития / Т.А.Власова, К.С.Лебединская//Дефектология.- 1995.- №6.- С.16-19.
- 8.Волкова Л.С. Рекомендации к системе обследования фонетической стороны речи у дошкольников с задержкой психического развития / Л.С.Волкова, Г.Г.Голубева //Дефектология.- 1995.- №2.- С.83-89.
- 9.Выготский Л. С. Собрание сочинений : в 6 т. / Л. С. Выготский; под. ред. Т. А. Власовой. – М.: Педагогика, Т. 5. Основы дефектологии . – 368 с.
- 10.Гарбузов В.И. Нервные дети: советы врача / В.И.Гарбузов . - Л.: Медицина, 1990.-176с.
- 11.Готовность к школьному обучению детей шестилетнего возраста с задержкой психического развития /Под ред. В.И. Лубовского, Н.А. Цыпиной.- М.: Педагогика, 1989.- 143с.
- 12.Грибанова Г.В. Психологические особенности подростков с явлениями психической неустойчивости и задержкой психического развития.- М.: Педагогика, 1986.- 142 с.
- 13.Дети с временными задержками развития / под ред.Т.А. Власовой, М.С. Певзнер.- М.: Педагогика, 1971.- 206с.
- 14.Дети с отклонениями в развитии: Отграничение олигофрении от сходных состояний / Под ред. М.С. Певзнер.- М.: Просвещение, 1966.-261с.
- 15.Забезпечення корекційної спрямованості трудового навчання учнів з затримкою психічного розвитку: Методичні рекомендації /укл. О.П. Хохліна.- К.: НДІ дефектології,1995.-55с.
- 16.Єременко В.О. Клінічне дослідження дитини / В. О.Єременко .-К.: Освіта,1984.-134с.
- 17.Захаров А.И. Как предупредить отклонения в развитии ребенка / А.И.Захаров . - М.: Просвещение,1993.-132с.
- 18.Иванов Е.С. Клинико-психологическое изучение детей с задержкой психического развития / Е.С.Иванов // Материалы III Всеукраинского съезда психиатров и невропатологов. -М.: Просвещение,1968.-С.110-113.
- 19.Коберник Г.Н. Введение в специальность дефектология / Г.Н.Кберник, В.Н.Синьов.- К.: Вища школа, 1984.-143с.
- 20.Гоннев А.Д. Основы коррекционной педагогики / А.Д.Гоннев, Н.И.Лисинцева, В.Н. Ялпаева /под ред. В.А.Сластюшена.- М.: Академия, 1999.-280с
- 21.Інтеграція аномальної дитини в сучасній системі соціальних відносин: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (2-3 лист. 1994р.).-К., 1994.-С.225-284.
- 22.ІлляшенкоТ.Д. Малюнок та художнє слово в роботі з дітьми із затримкою психічного розвитку : бесіда п'ята / Т.Д.Ілляшенко // Дефектологія.-№1.-2000.-С.50-54.
- 23.Ілляшенко Т.Д. Про дітей із труднощами в навчанні / Т.Д.Ілляшенко // Дефектологія.-1998.-№1.-С.48-52.
- 24.Ілляшенко Т. Д.Чого та як треба навчити дітей із ЗПР : бесіда перша / Т.Д.Ілляшенко // Дефектологія.-1998.-№2.- С.50-53.
- 25.Ілляшенко Т.Д. Чого та як треба навчити дітей із ЗПР : бесіда друга // Дефектологія.-№3.- С.48-52.
- 26.Ілляшенко Т.Д. Як формувати знання та уявлення про навколишній світ у дітей із ЗПР / Т.Д. Ілляшенко // Дефектологія.-1998.-№4.-С.46-51.

27. Коган В.Е. Аутизм у детей / В.Е.Коган . -М.: Просвещение, 1981.- С.54-75.
28. Королько Н. Методика дослідження орієнтувальної діяльності учнів з затримкою психічного розвитку / Н.Королько // Дефектологія.-1993.-№2.-С.44-49.
29. Крет Я. Рання психодіагностика не мовленнєвої симптоматики в дітей із затримкою психічного розвитку / Крет Я. // Дефектологія.-1999.-№2.-С.51-53.
30. Кузнецова Л.В. Особенности мотивационной готовности детей с задержкой психического развития к обучению в школе / Л.В.Кузнецова // Дефектология.-1981.-№6.-С.28-34
31. Кузьмичёва Т.В. Формирование общетрудовых умений у младших школьников с задержкой психического развития в условиях организации групповых форм обучения / Т.В.Кузьмичёва // Дефектология.-1998.-№4.-С.24-32.
32. Кулеша Є. Рання діагностика як основа корекційної роботи з дітьми, що мають відхилення у психофізичному розвитку / Є.Кулеша // Дефектологія.-№1.-2000.-С.24-27.
33. Кулик В. Організація класів затримки психічного розвитку на Херсонщині / В.Кулик // Дефектологія.-2000.-№1.-С.54-56.
34. Лутоняк Н.Г. Возрастная динамика процессов памяти у детей с задержкой психического развития: Автореферат кандидатської дисертації .-М.,1977.-17с.
35. Леви В.Л. Нестандартний ребенок / В.Л.Леви. - М.: Педагогика,1983.- С.46-89.
36. Лебединский В.В., Никольская О.С., Баянская Е.Р., Либлинг М.М. Эмоциональные нарушения в детском возрасте и их коррекция. - М.: Педагогика,1990.- С.45-76.
37. Марковская И.Ф. Прогностическое значение нарушений высших корковых функций у детей с задержкой психического развития. Нейропсихологические исследования в неврологии, нейрохирургии и психиатрии / И.Ф.Марковская, В.В.Лебединський, К.С.Лебединська .- К.: Освіта,1981.- 243с.
38. Марченко І. Навчити дітей із затримкою психічного розвитку складанню оповідань з елементами творчості / І.Марченко // Дефектологія.-1998.-С.13-17.
39. Медведева Е.А. Изучение особенностей развития воображения старших дошкольников с задержкой психического развития в театрализованных играх / Е.А.Медведев // Дефектология.-1998.-№4.-С.32-38
40. Мухина В.С. Детская психология / В.С.Мухина. - М.: Просвещение, 1995.-С.53-86.
41. Матковская И.Ф. Задержка психического развития. Клиническая и нервно-психологическая диагностика / И.Ф.Матковская.- М.: Педагогика,1993.-С.3-67.
42. Методичні рекомендації з навчання учнів із затримкою психічного розвитку самостійно виконувати завдання з української мови / укл. Н.І. Королько.- К.: ІЗНН., 1997.- 32 с.
43. Методические указания к работе по развитию умений ориентироваться в способах выполнения практических заданий у учащихся младших классов с задержкой психического развития /сост. Н.И. Королько.- К. РУМК, 1986.- 24 с.
44. Никольская О.С. Проблемы обучения аутичных детей / О.С.Никольська // Дефектология.-1995.-№2.-с.8-19.

- 45.Отстающие в обучении школьники (проблемы психического развития)/ Под ред. Калмыковой, И.Ю., Кулячиной. - М.: Педагогика,1986.- С.24-75.
- 46.Паладий В.Ф., Деева Г.А. Трудовое обучение и профориентация учащихся специальной школы-интерната для детей с задержкой психического развития // Дефектология.-1981.-№6.-С.34-38.
- 47.Обучение детей с задержкой психического развития в подготовительном классе: пособие для учителя /ред. сост. В.Ф. Мачихина, Л.П.Цыпина.- М.: Просвещение, 1987.- 144 с.
- 48.Подобез В.Л. Особенности кратковременной памяти детей с задержкой психического развития / В.Л.Подобед //Дефектология.-1981.-№3.-С.12-14.
- 49.Програми спеціальної загальноосвітньої школи інтенсивної педагогічної корекції: Для дітей із затримкою психічного розвитку / укл. Е.А.Шухова, Н.Ф. Толочко.-К.:ІСДО,1994-88с.
- 50.Програми спеціальної загальноосвітньої школи та класів інтенсивної педагогічної корекції для дітей з затримкою психічного розвитку. Початкові класи / укл. Л.С. Вавіна, Г.Н. Мерсіянова.-К.:ІСДО, 1995.-120с.
- 51.Програми спец.заг.-осв.шк. та класів інтен.пед.корекц.для дітей з затримка психічного розвитку.(трудове навчання) / укл. Г.М. Мерсіянова, О.П. Хохліна.-К.: ІСДО, 1985.-144с.
- 52.Рейдибойм М.Г. Затримка психічного розвитку у дітей (розвиток поглядів и некоторые современные клинико-психологические представления) / М.Г.Рейдибойм // Дефектология.-1987.-№2.- С.12-16.
- 53.Розвиток уяви в урочний і позаурочний час у дітей із затримкою психічного розвитку: методичні рекомендації / укл.: Т.П.Свистунова-Віснатовова.-К.: ІЗМН, 1996 – 52 с.
54. Синьов В.М., Коберник Г.М. Основи дефектології : навчальний посібник / В.М.Синьов, Г.М.Коберник .- К.: Вища школа, 1994.- 143 с.
- 55.Свистунова Г. П. Развитие познавательной сферы в детском возрасте:учебно-методическое пособие / Г.П.Свистунов .-Читв.,1993.-103с.
- 56.Симон Г.П. Клиника и патофизиология постинфекционных цереброастенических состояний у детей / Г.П.Симон // Вопросы психоневрологии детского возраста.- М.: Медицина,1962.
- 57.Сак Т.В., Бескова Н. До вивчення природознавства у школах інтенсивної педагогічної корекції: Для дітей із З П Р // Дефектологія.-1999.-№1.-С.28-31.
- 58.Сак Т.В. Застосування зразка у процесі формування математичних уявлень у дітей з затримка психічного розвитку / Т.В.Сак // Дефектологія.-2000.-№2.-С.33-36.
- 59.Сак Т.В. Особливості узагальнення у дітей із затримка психічного розвитку / Т.В.Сак // Дефектологія.-1999.-№2.- С.33-36.
- 60.Сак Т.В. Організація інтегративного навчання у дітей із особливостями психофізичного розвитку / Т.В.Сак //Дефектологія.-1998.-№3.-С.8-9.

- 61.Сак Т.В. Формування причинно-наслідкового мислення у дітей із ЗПР / Т.В.Сак // Дефектологія.-1996.-№2.-С.28-33.
- 62.Тарасюк С.О. З історії вивчення порушень розвитку нервово-психічних процесів дитини / С.О.Тарасюк // Дефектологія.-1998.-№1.-С.13-17.
- 63.Ульєнкова У.В. К проблеме ранней компенсации ЗПР / У.В.Ульєнкова // Дефектологія.-1980.№1.-С.3-8.
- 64.Усанова О.Н. Специальная психология: Система психического изучения аномальных детей / О.Н.Усанова.-М. : Педагогика,1990
- 65.Фишман М.Н. Интегративна деятельность мозга детей в норме и патологии: Электрофизиологическое исследование / М.Н.Фишман.- М.: Педагогика, 1989.- 144 с.
66. Фишман М.Н. Исследование вызванных потенциалов у детей с ЗПР / М.Н.Фишман .-М.: Физиология человека.-1981.-Т.7(6) .
- 67.Худик В.А. Психология аномального развития личности в детском и подростково-юношеском возрасте / В.А.Худик .- К.: Здоровье, 1993.- 144 с.
- 68.Шевченко С.Г.Наблюдения в природе с целью активизации познавательной деятельности и развития речи школьников с ЗПР / С.Г.Шевченко // Дефектологія.-1986.-№3.-С.25-31.
- 69.Шевченко С.Г. Ознакомление с окружающим миром учащихся с ЗПР / С.Г.Шевченко.-М., 1990
- 70.Шванцара И. Диагностика психического развития / И.Шванцара.-Прага,1978.
- 71.Шпятко Н.Д. Для кого может быть эффективным интегрированное обучение / Н.Д.Шпятко // Дефектологія.-1999.-№1.-сС.41-47.
- 72.Эльконин Д.Б. Психология обучения младшего школьника / Д.Б.Эльконин.-М.: Просвещение,1974.-С.47-89.